

WSTĘP

„Edukacja jest najpotężniejszą bronią,
jakiej możesz użyć, aby zmienić świat”

Nelson Mandela¹

Przytoczone powyżej słowa Nelsona Mandeli zostały nieprzypadkowo wybrane przez autorkę jako wprowadzenie do prezentowanej Czytelnikowi publikacji. Sytuacja obywatela współczesnego świata (postrzeganego w ten sposób przez dominujące myślenie o nas w ujęciu globalnym), dążącego za wszelką cenę do szczęścia własnego i do nieskrępowanej wolności osobistej², doprowadziła do wychowania specyficznej generacji osób skoncentrowanych na dążeniu do owego powszechnie obiecanego przez media szczęścia, kreowanego w przekazie medialnym w kategoriach pięknych domów, luksusowych samochodów i wczasów, sprawia, iż rozwój gospodarczy czy też raczej przyrost gospodarczy (bliżej o tym rozróżnieniu w rozdziale 1) stają się nadrzędne. Według słów Schweitzera „człowiek stał się nadczłowiekiem. (...) lecz ten nadczłowiek, obdarzony nadludzką mocą, nie osiągnął poziomu nadludzkiego rozumu. W tym samym stopniu, w jaki wzrasta jego moc, staje się coraz bardziej nędznym człowiekiem. (...) Powinniśmy zdać sobie sprawę, że im bardziej stajemy się nadludzy, tym bardziej stajemy się nie-ludzy”³. W takim przypadku edukacja staje się jedynym możliwym rozwiązaniem, i to dla każdej ze stron – stawiając tutaj na przeciwległych krańcach tych, którzy za wszelką cenę dążą do szczęścia własnego, i tych, którzy pytają *quo vadis?* człowieku, brnąć pod prąd wzrastającego konsumpcjonizmu.

Wobec rozlicznych wyzwań stojących przed współczesną globalną ludzkością edukacja jest szansą, którą należy wykorzystać w dążeniu do rozwoju obejmującego różne obszary życia człowieka, ale również w dążeniu do rozwoju człowieczeństwa, każdego z poszczególnych członków społeczności lokalnych i globalnych. Jak pisze Delors, nie można w niej upatrywać złotego środka, który rozwiąże wszystkie problemy społeczne czy gospodarcze, jednakowoż jest najlepszym i najpowszechniej dostępnym środkiem, którym dysponujemy. Edukacja jest jednym ze sposobów na wspomaganie harmonijnego, autentycznego rozwoju ludzi, może służyć niwelacji ubóstwa, wykluczenia, niezrozumienia, ucisku czy wojen⁴. Stąd też związek między edukacją, aspiracjami a rozwojem gospodarczym i cywilizacyjnym wydaje się być kwestią kluczową dla współczesnego świata i możliwości ewolucji człowieka w kierunku konstruktywnym, nie zaś destrukcyjnym.

Według głównych dokumentów strategicznych, stanowiących przedmiot rozważań w niniejszej publikacji, Polska gospodarka w 2030 r. będzie gospodarką konkurencyjną, otwartą i efektywną, gotową do zaoferowania nowych miejsc pracy dla dobrze wykształconych pracowników, którzy będą najważniejszym zasobem przedsiębiorstw. Kreatywność pracowników, ich otwartość na zmiany, wysoki poziom kompetencji

¹ Prezydent Republiki Południowej Afryki w latach 1994-1999. Żył w latach 1918-2013, znany działacz na rzecz dzieci i ich edukacji w południowej Afryce. Tymi słowami zwrócił się w liście do Malali (dziewczynki z Pakistanu), na której talibowie próbowali wykonać wyrok śmierci za to, iż walczyła o swoje prawo do edukacji.

² E. Fromm, *Mieć czy być*, Poznań: Dom Wydawniczy „Rebis”, 1995, s. 35.

³ E. Fromm, *Mieć...*, s. 37.

⁴ *Edukacja. Jest w niej ukryty skarb. Raport UNESCO Międzynarodowej Komisji do spraw Edukacji dla XXI wieku*, pod przewodnictwem J. Delorsa, Warszawa: Stowarzyszenie Oświatowców Polskich Wydawnictwa UNESCO, 1998.

i kwalifikacji zawodowych oraz chęć i umiejętność ich podnoszenia będą w większym stopniu decydować o przewagach konkurencyjnych polskich firm na rynku europejskim i światowym. Warunkiem zaś osiągnięcia takiego stanu rzeczy jest odpowiednio rozwinięty system edukacji, pozwalający na kształcenie takich kompetencji⁵.

Szeroko rozumiana edukacja kształtuje oczekiwania człowieka wobec życia, kształtuje jego aspiracje, to właśnie od tych ambicji zależy odpowiedź na pytanie: „dokąd zmierzasz człowieku?”. Wielu czytelników zawaha się być może, gdzie tu miejsce na dokumenty określające strategie rozwoju kraju. Otóż intencją autorki było wykazanie, po pierwsze, jak wiele owe znane niewielu ludziom dokumenty wnoszą do rozwoju człowieka i społeczeństwa (który stanowi przecież intencję każdego, kto mianuje się pedagogiem), po drugie zaś, iż bez odpowiednich aspiracji, adekwatnych do założeń strategicznych, nie będziemy mogli oczekiwać ani przyrostu gospodarczego, ani tym bardziej rozwoju. Jak podaje J. Szczepański, „jednym z podstawowych warunków prawidłowo funkcjonującego i rozwijającego się społeczeństwa jest, aby indywidualne dążenia i aspiracje wykorzystywać jako siłę napędową gospodarki, należy je racjonalnie kształtować i obracać w kierunku dążeń konstruktywnych, bo są one jednym z podstawowych warunków pomyślnego rozwoju społeczeństwa”⁶.

Znaczącą motywacją badań była analiza tego obszaru tematycznego w dostępnej obecnie literaturze. Temat aspiracji dość szeroko eksplorowany w okresie przemiany ustrojowej przez tak znamienite postacie pedagogiki i socjologii, jak m.in.: Z. Skorny, A. Radziejewicz-Winnicki, W. Adamski, T. Lewowicki, oraz wielu innych autorów, w chwili obecnej nie posiada wielu opracowań. Faktem pozostaje, iż aspiracje są zjawiskiem podlegającym dynamicznym zmianom, w związku z tym przystępując do badań, można założyć, iż aspiracje współczesnej młodzieży są inne niż te badane przed 20 laty. Kolejnym celem zatem jest przedstawienie wyników diagnozy wybranych aspektów aspiracji młodzieży zamieszkującej teren województwa śląskiego i ich uwarunkowań. Zestawienie wyników diagnozy z wybranymi celami Strategii Rozwoju Kraju oraz potrzebami rynku pracy pozwoli określić realne możliwości rozwoju gospodarczego naszego kraju.

Prezentowana Czytelnikowi publikacja składa się z czterech rozdziałów, wstępu, zakończenia oraz zapisków porządkujących zebrany materiał graficzny. Pierwszy rozdział, zatytułowany *Edukacja jako problem strategiczny dla rozwoju kraju*, ukierunkowany jest na ukazanie zależności między edukacją a rozwojem kraju oraz przedstawienie najważniejszych dokumentów strategicznych. W rozdziale drugim przedstawione zostały wyniki badań teoretycznych problemu aspiracji, obejmujące definicje i typologię, charakterystykę uwarunkowań kształtujących aspiracje, ich przedmiot i poziom, oraz dotychczasowych badań nad aspiracjami. Rozdział trzeci prezentuje przyjęte w pracy badawczej założenia metodologiczne i ich uzasadnienie, przedstawiona została w nim charakterystyka badanej populacji, próby badawczej oraz przebieg badań. Ostatni zaś rozdział poświęcony został analizie zebranego materiału badawczego oraz związanych z nią predykcji. Całość pracy wieńczy podsumowanie całego procesu badawczego oraz wskazanie wniosków.

⁵ Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju. Trzecia fala nowoczesności. Polska 2030, Warszawa: Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji, 11 stycznia 2013, s. 78.

⁶ Syrek E. *Aspiracje młodzieży niedostosowanej społecznie*, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 1986, s. 12.